
תנועת הצופים הערבים

הגשמת הרוח הצופית היא היעד המרכזי שלנו (מדברי המשתתפים)

שיחות עם נאדר סמעאן, רכז הדרכה של תנועת הצופים הערבים;
ד"ר בשיר עבדו, חבר הנהלת התנועה.
פברואר 2020.

תנועת הצופים הערבים היא תנועה ותיקה, משנת 2000 היא מוכרת כתנועת נוער במשרד החינוך. לאורך כל שנותיה התנועה שותפה בהתאחדות הבינלאומית של הצופים והצופות. שבטי התנועה נמצאים ביישובים ערביים ובערים מעורבות. התנועה מורכבת משבטים צופיים מכל הקשת החברתית ומשתלבים בה חניכים נוצרים ומוסלמים.

ראשית ביררנו את המושג הגשמה (בערבית – מוחקק. להגשים – תחקיק). יש לעתים שימוש במושג, אבל בדרך כלל נוהגים להגדיר הגשמה כהצבת יעדים אופרטיביים לחניכי התנועה. בחזון התנועה נכתב: "יישום עקרונות החירות, הצדק, השלום והשוויון בקרב בני הנוער." ברוח זו מחנכים בתנועה ושמים דגש על השאיפה להיות כאזרחים שווים זכויות בחברה דמוקרטית ולהיות שותפים בעשייה למען הכלל בחברה.

אנחנו מצפים שנחנך לדור ששומר על המדינה, שומר על חוקיה, שומר על הדמוקרטיה, על העזרה לזולת. דור שאכפת לו מהחברה שהוא חי בה, רוצה שתהיה חברה טובה יותר. גם הסמל העולמי של הצופים מבטא תקווה למען דור טוב יותר. מכאן נגזרים כל הערכים או כל התוכניות שאנחנו רוצים לפעול דרכן להגשים את החזון שלנו.

צריך להפריד בין החניכים בגילאי בית ספר יסודי לבין גילאי התיכון. בשנות בית הספר היסודי הפעילות מתבצעת בעיקר באמצעות השיטה הצופית הבאדן-פאולית: הפעלות בטבע, בעמלנות צופית, בהכשרה לחיי עבודה, בחיי חברה מושתתים על הנהלה עצמית, על עזרה הדדית ועל יחס אמת וכבוד בין איש לרעהו. הפעילות כוללת יציאה לטיולים ומחנות קיץ, פעילות התנדבות בקהילה ואירועים משותפים, במיוחד לפני חגים.

בגילאי התיכון מתחילים לשאול שאלות מהותיות לגבי העתיד ומה התנועה מצפה מבוגריה, כמו גם מה הם מצפים מעצמם בבגרותם.

במסגרת הצופים הערבים מניחים את הבעיות שמחוץ לתנועה בצד: "אפשר לראות אצלנו ילדים וילדות שבכפר משפחותיהם מסוכסכות, אבל בתנועה הם חברים לכל נושא ומשתתפים בכל הפעילויות." זאת המהות של החברות בתנועה. כולם שותפים בהכרה שדברות הצופה ואורח החיים הצופי הם חלק מאיתנו ולכן אין מקום לריבים או לסכסוכים, שוודאי לא יובילו למקומות טובים. הטמעת ערכי הצופיות מתחילה עם כניסתם של הילדים לפעילות תנועתית. המסלול הצופי יחזור בכל שנה לערכים ויעמיק בהם כדי לבסס את המרכזיות של הצופיות באורח החיים של החניכים ושל הבוגרים. "בתנועת הצופים הערבים אנחנו לא שואפים שיקימו קבוצות כבוגרים, אלא שיחיו במשפחותיהם ובקהילות שלהם על פי ערכי הצופיות."

בשיחות עם נאדר ובשיר עלה שוב ושוב נושא ההשכלה הגבוהה:

הנושא המשמעותי ביותר מבחינתנו הוא שימת הדגש על השכלה. אנחנו מדגישים ברוב התוכניות שלנו עד כמה ההשכלה משמעותית ליכולת הבוגר לבחור את נתיביו בחיים. ברור לנו שבזה אנחנו שונים מתנועות נוער יהודיות, בהן הדגש יהיה על פעילות חברתית קהילתית ועל חיזוק הקבוצה כגורם חברתי מלכד. אצלנו ממש לא מרפים מנושא ההשכלה. מעודדים את החניכים להגיע להישגים לימודיים, מתעניינים לגבי כל אחד ואחת מחניכינו מה קורה עם הלימודים. לעתים מסייעים ואפילו מגייסים עזרה מקצועית כדי לעזור לחניכים להתגבר על מכשולים לימודיים.

חשיפת נושא ההשכלה בפני חניכי התנועה (בגילאי תיכון) היא יעד מרכזי של התנועה. אין אמירה שבזה יעסקו בבתי הספר והתנועה תתמקד בפעילות חברתית. התפיסה היא שהפעילות החברתית מעודדת ויכולה להוות גורם משמעותי גם בבחירת נתיבים מקצועיים וגם בעידוד ללמוד ולהתקדם. בפעילות מדברים על העתיד, על הצורך בהכוונה למסלולים שיתאימו להם בלימודים אקדמיים.

במועצת התנועה בכפר מסר היה דיון מרכזי בשאלה 'מה הלאה?' אחרי התיכון. במועצה השתתפו גם בוגרים שהם סטודנטים כעת והם סיפרו על המסלולים שבחרו להמשך דרכם. החניכים אמרו שהם מצפים מהתנועה להכוונה, להסביר מה האפשרויות ולסייע בבחירת כיוון.

התנועה נענית לאתגר ומקדמת יצירת שיתוף עם אוניברסיטאות. לדוגמה: אוניברסיטת בר אילן. חניכי התנועה, במסגרת פעילות תנועתית, מגיעים לביקור, שומעים על אופן הלימוד ועל האפשרויות

העתידידות המקצועיות. בהמשך נפגשים עם מרצים ושומעים שיעורים (מבואות) שמטרתם לעניין אותם ולחשוף אותם למגוון הקורסים והחוגים.

ככל שעוסקים יותר בנושא ההשכלה הגבוהה מגיעות לתנועה גם פניות מהורים. מבקשים להרחיב ולהעשיר את עולמם של החניכים. במסגרת זו פתחו את קבוצות "הצופים החכמים": בתנועה הבינו שלחניכים שהם תלמידים מוכשרים ובעלי מוטיבציה אין לעתים פתרונות להרחבת הידע במסגרת בתי הספר או החינוך הבלתי-פורמלי. התברר שחניכים ממעטים להשתתף בפעילויות ממסדיות של מחוננים והתחילו לתת מענה. במסגרת "הצופים החכמים" יש כבר כמה קבוצות בשבטי הצופים. מעשירים בתחומים מגוונים וגם מעבירים פעילות צופית. ההישגים הלימודיים של המשתתפים השתפרו מאוד והמוטיבציה להשתתף בפעילות גבוהה. עם הבוגרים יותר גם מתקיימים דיונים, שלעיתים נמשכים עד שעות הערב המאוחרות. פעילויות רבות מתקיימות בשילוב של כמה קבוצות, והחניכים מגיעים מכפרים וערים לפעילות מרוכזת. מדברים על בחירת מסלול ועל קריירה כבוגרים. לפעמים מגיעים הורים לספר על עצמם ולא פעם גם באים הורים רק כדי להשתתף בפעילויות.

מבחינתנו זו הגדרה של עיסוק תנועתי בהגשמה, ביעדי הגשמה. אנחנו לא מתחברים לכיוונים של הגשמה קבוצתית אלא לכיוונים של השקעה והתמדה שיובילו לבחירת מסלול מצליח.

לצד ההעצמה האישית רואים חשיבות בהטמעת ערכים צופיים. מדובר בערכים של כבוד לזולת, התנדבות ועשייה למען הכלל, למען הקהילה. כבר במסגרת השכבה הצעירה חניכי התנועה לוקחים חלק באירועים ובפעילויות של הקהילה, כמו יציאה למבצעי ניקיון, סיוע לקשישים ביום-יום, עזרה בלימודים לילדים צעירים והתנדבות לפעילות לקראת חגים ואירועים.

הדגל של התנועה הוא חינוך להליכה בדרך של דברות הצופה, ברוח של הצופיות העולמית. להיות אדם מועיל בחברה, להקפיד על אורח חיים בריא, להיות איש כבוד ודובר אמת, לעזור לזולת ולתרום למען החברה.

אנחנו רואים את הבוגרים שלנו כיצד הם משתלבים בעבודות קהילתיות, כיצד חלק לא מבוטל מבקש לחזור להדריך ולהיות פעילים בתנועה, להיות מורים, וכמעט תמיד הרכזים החברתיים בבתי הספר הם בוגרי התנועה.

חניכי התנועה פעילים עם נערים ונערות בעלי צרכים מיוחדים. ככל פעם מחדש מרגש לראות פעילויות משותפות ולקבל את התורה מההורים ומהילדים עצמם. נערים ונערות שאין במשפחתם מישו עם צרכים מיוחדים יגיעו לאפשרות של מפגש ופעולה משותפת רק כאן, בתנועה. יש למעלה מ-300 נערים ונערות עם צרכים מיוחדים שפעילים בתנועת הצופים הערבים. ומה זה אם לא יעד של ממש לחניכים? כולם משולבים וצמחו מהם כבר מדריכים ומדריכות.

זה מחמם את הלב להשתתף בפעילות משותפת. לפני חצי שנה עמדה נערה בסיום מחנה מד"צים בכיתה ט' וסיפרה שהיא מאבדת את הראייה לאט לאט והתהליך יוביל לעיוורון מלא. 'אתם', אמרה למשתתפים, 'בתנועה ובמחנה, מחזירים לי את החיוך הזה כיף גדול!'

מטה התנועה מקבל פעם ועוד פעם מהשטח את התחושה שהם פועלים נכון. מקבלים את זה במשוב של חניכים. בקיץ האחרון עלתה לדיון במועצה של התנועה השאלה היכן ראוי להשתפר, איך לשדרג את הפעילות. החניכים שהשתתפו, בוגרי י' וי"א לא הסכימו עם השאלה: למה מחפשים שדרוג? התנועה פועלת בדיוק בכיוון שאנחנו מבקשים, אמרו. מסייעים לנו בבחירת כיוונים

לעתיד, חושפים לפנינו אפשרויות ומסייעים לנו בגיבוש דעה. זה הכיוון שאליו רוצים להתקדם וטוב שזה המצב הנוכחי. בתנועה יש הבנה שהפעילות החברתית יכולה לעודד גם פעילות לימודית, כך נוצרים פרויקטים משותפים עם מערכת החינוך הפורמלי. כך, למשל, הקימו בתנועה לפני שלוש שנים קבוצה של תלמידות שלא הגיעו לבגרות מלאה. הבנות למדו ביחד והשלימו את הבגרויות, היום כל הבנות מהקבוצה לומדות בשנה השנייה באוניברסיטה. לכאורה, זו לא אחריות של התנועה לעקוב אחרי ההישגים הלימודיים של החניכים והחניכות. אבל, הסתבר כי דווקא המסגרת התנועתית היא שיכולה ליצור מוטיבציה משותפת להצלחה, גם בלימודים.

בביקורים בסניפים באים אלינו בוגרים, מספרים שהם מכירים את סיפורי ההצלחה ומבטאים ציפייה שהתנועה תיקח על עצמה את הסיוע והדחיפה להישגים. אנחנו רואים בזה הישג תנועתי. אין יכולת להגיע להישגים אישיים במאה ה-21 ללא השכלה. זו האמונה שלנו ולכן אנחנו נמצאים כאן גם כדי לדחוף, לעזור ולתת תקווה.

בעשור האחרון התפנית התנועתית היא לכיוון של דאגה משותפת לעתיד של הבוגרים. התנועה רואה את עצמה כאחראית על הסיוע ועל הגיבוי לחניכים. הייעוד שלנו, אומרים אנשי התנועה, נחלק לשניים. האחד, הטמעת הדרך הצופית, השיטה הצופית, כדרך לחיים. היכולת להתגבר על בעיות, להגדיר ערכים של כבוד ואמת, להתמצא ולהסתדר במצבים שונים בטבע ובקהילה. השני, הכרה בערך עצמך. בחירה נכונה ותכנון נכון של דרכך כבוגר, מתוך שאיפה שהעקרונות הצופיים ישתלבו אבל ללא המעטה בכישורים האישיים וביכולות להתקדם ולהגיע לקריירה אישית משמעותית. לצד ההעצמה האישית רוצים בתנועה לחנך את הבוגרים לחזור בכל עת להיות שותפים מובילים בקהילה. לתרום בהיבט החינוכי

והחברתי. "הגשמה בתנועת הצופים הערבים," מגדירים נאדר ובשיר, "היא להישאר צופים בנשמה גם בבגרותנו."

יש הבחנה, כאמור, בין הפעילות בגילאים הצעירים, שעיקרה פעילות צופית וחברתית וגיבוש קבוצות חברתיות באמצעות השיטה הצופית, לבין החניכים בגילאים הבוגרים, כיתות י'-י"ב, שנחשפים לשאלה בדבר בחירת העתיד והיכולת שלהם לעצב את עתידם. עיצוב עתיד, משמע להשקיע כדי לאפשר כניסה לתחומים מגוונים בהמשך. הרעיון שחניכים יאמרו בפה מלא שלהשכלה יש משמעות הוא רעיון מנחה בתנועה בעשור האחרון. לרעיון הזה ולדרך יישומו שותפים גם הורים רבים. בתנועה מקובל שיש דרג מתנדב של בוגרים, הורים שמלווים את הפעילות. יש הסכמה כללית שרעיון החשיפה להשכלה הגבוהה הוא רעיון ראוי ומתאים לתנועה. אין כאן ערבוב בין בית הספר לתנועת הצופים אלא השלמה תנועתית וחיוזוק של יכולות שבאות לביטוי במסגרת הלימודית.

למעשה, אפשר לומר שיש כאן זיהוי של צורך בחברה הערבית, ומתן מענה באמצעות מסגרת. ברגע שמסכימים כי השכלה היא יעד, ובשלב שמבינים שהתנועה היא פלטפורמה מתאימה, נותר לשלב את היעד עם המסגרת ולהוביל לנוסחה מנצחת. כך לפי הנהגת התנועה.

צופים בנשמה הם אלו שבכל עתיד, בכל מקצוע בו יעסקו, תמיד ירצו להשתלב בפעילות קהילתית, להתנדב ולסייע בחינוך ולהמשיך לחנך ברוח הצופיות.

זו לא קלישאה מבחינתנו. צופיות היא רוח והגשמת הרוח היא היעד המרכזי שלנו. לכן אנחנו שם בסיוע לכיוונים בחיים ואנחנו שם בארגון אירועים ופעולות בקהילה. אנחנו שם ביציאה למחנות ובהתמודדות עם חיים בטבע ואנחנו רוצים להאמין שאנחנו שם בהטמעת ערכים לחיים הבוגרים.